

XXV. L E V É L.

*Költ Komáromban, Bőjt Más Havának
27. Napján.*

Belgrád meg-vételének folytatása.

Kétzerezett méreggel azért a' Törökre
rohannak,

'S meg se nyugodnak elébb, míg bé nem rom-
lani látván

Belgrád' bástyáját; útát be-menésre nyitottak.

Olly sebese nem omol soha árja fo-
lyóknak hegyekről,

A' mikor a' parton ki-tsap és fut egész e-
rejből;

Olly hamar a' tűznek nem látszik lángja re-
pülni,

Tzélja haragjának mikoron bőven van előtte;

Mint a' vitéz Magyarok mostan Belgrádba
rohantak.

A' dühös ellenség hijába tsatáz nagy erővel,

Széles utat nyitnak véres kardjokkal előttök.

Semmi nem állhat már ellent, részekre ha-
jolt Márs.

Még is a' vak Belgrád-belieknek szíve-
dagályjok

M. Gyűj. III. N.

B b

Most

Most se lohadt-le egéfzen, hanem mint ad-
ja szivekre

Félelem és kétségbe-esés, a' Várba sietnek.
'S e' hozzá-mehetetlen helyen védelmet a-
karnak

Lelni; de hijjában. — Szörnyen meg tsalta
reményjek.

Mert Loudon szörnyű ágyúkat a' Várra fze-
geztet,

Sűrű menyköveket kebelébe azokkal okádtat,
Már is rája tüzes záporba repül-be golyóbis.
A' le-omolt bástyák, kő-fal 's tornyok pora
égig

Megy, 's az egész levegőt rettentőképp' fe-
ketíti.

A' Vár rázkódik, bástyái renegnek ijedten.
Refzket egész város, rettegnek előbbi vitézi.

Isteni a' Várnak látván Neptúnus A-
pollo,

Hogy hijjába való minden fegedelmek, hogy
őket

Bölsz ésszel 's mesterféggel fel-múlja Halandó,
A' várból magokat titkon 's haragudva ki-
lopták.

Végre az ellenfég nézvén ezerekre le-
hullni

Leg-jobb bajnokait, 's ágyúknak menykö-
vit immár

Nem győzvén, 's nem is érezven Ör' Iste-
ni gondját;

A'

A' levegőbe fejer zászlót magasan fel-emel-
tet. —

Szűnik az ágyúknak haragos dörgése azonnal,
'S tsak hamar a' Magyarok lesznek Belgrád-
nak Urokká. —

Ekkoron a' Duna víz' Najadefse öröm-
be feredvén;

Hogy vize rég' Urait meg-nyerte; ki-szálla
vizéből,

'S Isteni száját illy dítso énekre nyitotta :

„ Idvez légy Héró Magyarok termékeny
Hazája !

„ Már dítso fejedet bátran fel-emeld az E-
gekbe !

„ Józsefed országol 's egymást érvén dia-
dalmi,

„ Minden egyéb népnél fényed fellyebbre
emelte.

„ Hajdani széleidet most is mind egygyre
nagytítja.

„ Im valamerre vizem földön láttatja folyását,

„ Jó'sefet immáron mindenhol vallja Urának.

„ Már az egész rémült Európa tsudálja ha-
talmad',

„ Idvez légy, ditsekedj, öröm-éneklésre
ereffzed

„ Nyelvedet illy dítso fejedelmű, ennyi Vi-
tézek'

„ Anyja — de magzatid' is víg éneklésre
tanítsd-meg,

B h 2

„ Hogy

„ Hogy Jó'sefeknek nagy vóltát, 's a' Te
Vitézid'

„ Tettit, bámúlván örök hír' szárnyára re-
pítsék.

„ Én valamíg Magyarok lesznek, 's vi-
zem árja egészen

„ El nem apad, soha nem szünöm hirdet-
ni Magyaroknak

„ 'S nagy Fejedelmének rémítő dolgait
eggyre.

„ És valamerre folyóm fiet a'tengerbe omolni,

„ Mind ott Belgrádnál mit láta tsudállva
beszélli. „

Így szólt a' Duna víz' remült Najadefse.
Körüle

Sok Driádes, 's Faunus bámúlva vigyáza
szavára,

'S nem győzték Loudont dítsérni, tsudálni
eléggé.

Ezen Verseket írta eggy *Kis János*
nevű Soproni tanuló, a' ki 18. esztendő.
Ha az ilyen ifjúnak jó Vezérei 's Mecénái
akadnának, kiki el-gondolhatja mire me-
hetne 40. 's 50. esztendő koráig.

Ezen T. Komárom Vármegyének örö-
kös Fő Ispányja M. G. Nádasdy Mihály Úr
Ő Excellenziaja, ezen folyó Hónapnak 18-
dik 19-dik és 20-dik napjain, közönféges
Gyű-

Gyűlést tartatott, és a' Vármegyének Tifz-
jeit meg-újította. Mikor a' Gyűlésbe bé-jött,
eggy szép Magyar Orátzióval meg-köszön-
tötte Ő Excellenziaját Fő Tifzteleitű Maj-
lát, Győri Káptalan-béli Úr ő Nagysága,
mellyre a' Méltóságos Gróf hasonló ékesen
szóllással írt Magyar orátzióval felelt vissza,
mellynek hallására minden igaz Magyar szí-
vek örvendeztek. — *Vicé Ispány* lett T.
N. Bajtsy János Úr, *All Vicé Ispánnnyá*
(*Substitutus*) T. Gétzi Jó'sef Úr; *Fő Nó-*
tárius, Balogh János Úr; *1. fő Vicé Nó-*
tárius Tajnay Antal Úr; *2. dik Vice Nó-*
tárius Szévaldt Antal Úr; *Honorarius*
Notarius Ordódy János Úr; *Perceptor Ge-*
neralis Lévai Ádám Úr; *Particularis Per-*
ceptorok lettek Pötz Ferentz, Baranyai Fe-
rentz, Kürthy Jó'sef és Bódai Urak; *Ordin-*
arius Fiskális Thali 'Sigmund Úr; *Vice*
Fiskális Kürthi Pál Úr; *Honorarius Fis-*
kális Szabadhegyi Úr, *Fő Szolga Birókká*
T. Tsejtej István, T. Laki Mihály, Gétzi
Ferentz és Kürthi Sándor Urak. A' Tifz-
teknek meg-lett újítások után a' Méltóságos
Fő Ispány Úr Ő Excellenziaja meg-mon-
dotta a' Gyűlésben, hogy nem nézett a' Val-
lásra, hanem minden külömbfég nélkül sza-
bad voksra botsátotta az érdeemes Hazafija-
kat. — Hogy mindenek hívatalt nem nyer-
hettek, az oka ez, mert igen sokkal többen

vóltak az érdemes Hazafjak, hogy sem mint a' tisztsegek.

Rövid Beszéd, II-dik Jó'sef Tsászar sírja felett, B. Trenk Friderik által.

Ezen rövid Beszédben elő hordja azt, a' mit II-dik Jó'sefben feddeni lehet, mint p. o. hogy addig akart új Országot építeni, míg elegendő mező és eszközöket nem készített előre; hogy a' Bíraktól ki-adott büntetések néha terhesítette, 's a' t. Azután pedig elő számlálja azokat is, melyekért dítséretet érdemel, 's úgy találja, hogy a' fontnak ezen serpenyője le-nyomja az előt. — Mivel lehetetlen hogy valaki e' földön tökéletes lehessen, mindenkor dítséretet érdemel az az ember és Fejedelem, a' kinek jó tselekedetei többek, mint rossz tselekedetei. — Az Anglusoknak egy bölts maximájok az Igazgatásban egynehány esztendőktől fogva az, hogy a' Királynak Személye szent, és az Orzágnak kárára nem igyekezhetik: azért is mindenkor a' Minisztereket vádolják, 's minden káros vagy ártalmas rendelésekért azokat húzzák számadásra.

A Mahogány fának Európába való behozatása.

Doktor Gibbonsnak egy híres Londoni Orvosnak, a' ki a' múlt Századnak vé-

gével és ennek elejével élt, volt egy Testvére, a' ki a' Nap-nyúgoti Indiai hajók közül egynek Kapitánya lévén, a' maga hajójába Mahogany fából hafogatott vastag deszkákat rakatott-le homok gyanánt, a' mellyeket haza érkezésével a' Bátyjának ajándékozott, a' ki akkor szinte házat építtetett. Az átsok a' fát keményebbnek találták, mint sem abból könnyű móddal lehetett volna faragni; és így heverték azok egy ideig mint hafzontalanok fél helyre vetve. Azután nem sokkal szükségére volt a' Gibbons felefégenek egy gyertyás almáriomra, mellyet hogy készíttetne, elől hívatta a' rendes asztalosát Wollastont, és kéri, hogy neki nevezetesen abból a' fából tsinálna, melly a' kertjében hever. Wollaston nem különben panaszkodott, hogy a' fa igen kemény: de a' Doktor azt felelte, hogy vegyen erősebb mív-szereket elől. Így osztán meg-készült az almáriom, és annyira meg-tetszet a' Doktornak, hogy mindjárt egy író asztalt tsináltatott ugyan azon fából, mellynek színe és simasága még jobban gyönyörködtette a' Doktort annyira, hogy minden esmerőit magához hívatta annak meg-nézésére. Ezek között volt a' Herceg Buckinghamné is, a' ki a' fából egy darabot kért, és hasonlóképpen magának egy író asztalt tsináltatott ugyan Wollas-

tonnal, mellyből az lett, hogy mind a' fának mind az Asztalosnak híre jobban jobban el-terjedett.

Pestről. Cs. I.

A Magyar Koronának formája's viszonytagjai. Az Asszonyok's gyermekek kedvéért készítette P. J. Találtatik Komáromban, 's Pesten Weingánd Ur-nál 4. xrokért.

Minekutánna ezen rövid munkátskát ki-nyomtattattam, mellybe külömben sem vólt tzelem valamelly tudós vetélkedést elegyíteni, azután küldődtek-fel hozzám Budáról azok a' Görög Betük, mellyek a' Koronán olvashatók. Sajnálom, hogy még Görög Betünk nem lévén e' Könyv-nyomtató műhelyben, úgy a' mint fel-küldődtek, ide nem nyomtattathatom: tsak Deákúl iktatom tehát ide, 's egyszer'smind értelmeket is, a' mint azokat ki-tapogathattam. A' melly Tudófok magát a' Koronát láthatták, 's minden betüket szorgalmatosán meg-vizsgálhatták, ha helyesebb magyarázatjokat közlik velünk, készek leszünk mindenkor Gyűjteményünkbe bé-tenni.

Elöl a' Koronának közepén e' betük vagynak: *Js Chr*, az az, Jésus Kristus. Jobb felől oldalaslag *Archangel Gabriel.*
De-

Demetrios, Damianos. — Bal felől *Archangel Michael, Georgios, Kosmas.* Azután ezen fellyül írás a' közepén: *Con Basileos Romajon Porphyrogenitos en Christo Pistos*, az az, Konstantínus Rómaiak' Királyjok Porphirogenitus, a' Kristusban hív. Bal felől: *Basileus Rumajon Duk Geovitz Despotes Pistos*, az az, Rumaiak' Királyjok Dux Geovitz, hív Uralkodó. Jobb felől: *Krates Turkias*, az az, Török Ország' Bírája. — Meg-lehet hogy ezen magyarázat nem tökéletes, mert en tsak az előmbe adattatott betűkből okoskodom, gyakran pedig tsak egy betűnek hibáson való írása is, nagy változást okoz.

Ha már ezen fellyül-írást nemelly hozzá vetésekkel világosítani szabad, hihető hogy a' Dux Geovitz-en Geyza Fejedelem értettetik, a' Sz. István Atyja, a' ki egy idős vólt Constantínus Porphirogenitussal, a' ki K. U. születése után 959-dik Esztendőben halt-meg. — Hihető hogy ez a' Tsászár meg-hallván azt, hogy Geyza a' Keresztyén vallásra akar térni, néki készítette e' Koronát. E' szerént a' Magyar Országi Korona sem nem az, mellyet Constantínus ajándékozott Silvester Pápanak, sem nem az, mellyet Anastásius ajándékozott Clodoveus Frantzia Királynak, és a' melly annak-utánna Rómába küldetett, mert Anastásius

a' VI-dik Században élt, Constantinus Porphyrogenitus pedig a' X-dikben, éppen mikor a' Magyarokat Geyza Fejedelem vezérelte.

A' Találós Mese vólt *Láda*, a' Rejtett Szó *József*, mellyből ki-telik jó, szó.

Találós Mese.

Én az asztalokon egy lábom ugrálok,
 Ha tellyes az öblöm jó kedvet tsinálok,
 Királyok 's Királynék ha velem mulatnak,
 Piros ajakokkal híven tsókolgatnak.
 De ha kebelemből ki-fogy a' nedvesség,
 Odébb tafzítanak: 's eddig a' tisztetség,
 Martosról, Édes Gergely.

Rejtett Szó.

Hogyha nevem meg-vi'sgálad,
 Ágat, és *Kost* fel-találad,
 A' hét lábú nevemben,
 A' *sok* 's *ok* is benn látszatik;
 Tsak emberben találtatik,
 Nintsen semmi más nemben,
 Pozsoni Szemináriumból,

A' Minden-es Gyűjtemény' Második Negyedikének XXIII-dik Levelében, vala emlé-

lékezet a' Nyelv és Nemzet pallérozásának, és ki-mivelésének alábbi léptsőiről, mellyek minden erőszakos ugrás nélkül láttatnak a' felőbb gráditsokra segíteni. Ugyan is ollyatén, vagy hasonló formán, türhetőképpen meg-futván a' Nemzetnek leg-alsóbb rendje is, a' ki-mivelésnek ezen leg-első pályáját; jó modon-meg-vetette a' feljebb lejendő lépéseinek fundamentomát; és az alatt kiben kiben közzülök, ki fejlett, ki nyílt, ki tsírázott, ez vagy amaz jövőendőbeli forfára 's állapotjára tzelező alkalmas voltának bimbója, hajlandóságának 's tehetségének magva; igazítván az Isteni bölts Gondviseles némellyeket a' föld mivelésre; némellyeket tanulásoknak további folytatása által a' Tudományokra, Hivatalokra, némellyeket pedig a' Mesterfégekre, melly valamelly Nemzet ki mivelésének, eggy a' nevezetesebb léptsőji, az elmének az izlésnek, 's következőképpen az erköltsök jeles vóltoknak hatható elő mozdító és emelő eszközei közzül.

De meg-kell még is azt szégyenünkre vallanunk, hogy a' Mesterfégék éppen nintsenek közöttünk azon virágzásban, a' mellyben lenniük kellene, vagy lehetnének; és hogy az idegen Nemzetek igen messze hagytak ezen pontban bennünket magok után. Az honnan némelly szomszéd-talan idegen szomszédjainkat, annyira is vitte, a' tudatlan-

lanfág é, vagy az írigység? nem tudom; hogy azt kezdenék a' világgal el-hitetni, hogy Nemzetünk nem másra, hanem tsak az eke szarvára és a' kard végére legyen alkalmas; ámbár hajózan gondolóra vesszük, mind a' föld mívelés, mind a' vitézfé, eggy a' leg-ditsőbb tulajdonfágai közzül akármelly Nemzetnek. De tsak ugyan ezen ítéletnek idétlenfégét eléggé meg-esméri az egyenesebb ítéletű, idegen 's távolabb való Nemzeteknek járt 's költ Böltsebbjeik, a' kik t. i. nem fajnállottak valamivel mélyebben, és a' felebaráti szívetnek pontjából szemlélni Nemzetünknek természeti tulajdonfágait, tehetségeiket. És minden magunknak való hízelkedés nélkül, meg-kell magunknak is esmárnunk ezen részben az Isteni jófágot, és a' Magyar ég' kellemetes övezetjének alkalmas voltát.

Vallyon ugyan, *Gróf Grasalkovits*, és *Mikovinyi Mathematikus*, nem eléggé el-árútták é elméjeknek és tehetségeknek az építés mesterfégében ugyan mind ketten, ez utolsó pedig a' mesterfeges alkotmányoknak is (*machináknak*) fel-találásában való nagy erejét? és valamíg tsak a' Budai vár, és az értz bányákban fok mesterfeges alkotmányok fenn állanak, nem léznek é azok, ezen két magyar elmének emlékeztető oszlopaik? A' *Kempelen* Úr' Sakkózó fa Török-jét

jét nem esméri é egész Európa? *Szatmári Király Pál*, Királyi nemes test-örző Úr, mire nem vitte vala faját szorgalmatossága által, az úgy nevezett *Miniatur* (pöntöző) kép írást? Mire nem viheti vala a' többek között Nemzete díszét, a' metfzésnek olly betses mesterfégeben, ama jobb idökre méltó Györi *Nagy András*, a' ki a' mesterlégekhez való hidegségünknek leve eleven márcírává? És valóba, a' mesterlégeknek ama mesterfégeben a' gazdaságban is épen nem látom által, mitsoda okokból szoríthatnának ki Nemzetünknek Nagyjai Svájtzer, Ánglus, vagy Cseh gazdákra, valamíg tsak *Festetits Lajosokat, Lovászokat, Andráfiakat, Balog Regensfeket, Ormosdiakat* 's a' t. találhatunk ide haza? —

De nem tsak a' nagyobb, hanem az alacsonyabb rendűek közzül is kezdették eleitől fogva meg-mutatni a' Magyar elmék, az ő Mesterlégekte való alkalmatos váltokat. Ama nevezetes Veszprémi Mólnár és víz-mester *Tumler* — mert bár akármelly darabofon hangzjék is füleinkbe nevének utólfó táttatja, de tsak ugyan Hazánkban lett születése, lakása, már eléggé meg Magyarosították ötet — nem meg-mutatta é termékeny képzelődéseinek erejét a' mesterféges vízi alkotmányoknak alkotása körül, a' Veszprémi és a' Budai Várbeli víz emelő alkotmány-

mányjaiban, melyeket, amazt ugyan tsak 18. esztendő's legényke korában végezett-el; ezt pedig nem régiben készíté? A' Debreczeni Oskolának Könyvtárjában tartatik még ma is emlékezetnek okáért, *Faggyasnak*, egygy ugyan oda való mólnár' 14, vagy 15 esztendő's fijának, egygy olly helyyes kéz-malma, melly egygy tanúlt és idősb alkotótól is elég vólna. A' természet puszta vezérlése után, tsupán tsak a' kész órák és orgonák részeinek, meg-szemléléséből ugyan Debreczenben *Kabai Mihály*, annyira vitte ezen mesterlégeket, hogy azokban, fok hofszason és mesterfég szerént tanúlt mestereknek sem enged. A' ki valaha ama híres *Kenderefi* nyofzolyát láthatta, valóba el-rémül *Katona Boldi'sárnak* ki-meríthetetlen képzelődésein, a' ki azt olly fok féle mesterfeges mozgásokkal alkotta, tanúlatlan létére — És hogy most másokat el-hallgassak, a' Spanyol Királyi Udvarnak fő Esztergárossa *Imre*, nem Rév Komáromi Magyar é'? A' béka tekenőkből készült por tobákos berbentzéknek (*pixiséknek*) leg-első találójok és készítőjök *Raksányi*, nem Tréntsén Vármegyéből való Hazánkfiya vólt é? a' ki is Német Országon vándorltában találvánfel e' betses portékátskát, alíg mene Párisba a' híre, 's azonnal nagy fizetés mellett oda szédíték, az új találmányokban, és

mes-

mesterfégekben gyönyörködőbb Frantziák, holott még is holt. Mit nem tesz *Székelhidi* nevezetű, Közép Szolnok Vármegyei Magyar asztalos mester még ma is Genévában, a' ki a' kotsi vagy hintó tsinálásnak mesterfégét annyira vitte, hogy még a' finnyás Frantziák, és a' magokat szerető Anglusok sem szégyenlik messze földre hordatni keze' munkáját? 's a' t. Alkalmatos volna tehát a' Magyaroknak természete és elméje a' Mesterfégekre, és azoknak emelésekre is; főt a' mint fok példákból ki-tetszik, mint egy születettnek láttatik azokra a' Magyar. De mi lehet hát még is az oka, hogy azokban eleitől fogva olly kevésre mehetünk?

I. Sok ideig a' *tudatlanság*, és a' *ra-bi 's szolgai állapot*. Á'sia volt a' leg-első embereknek bőltsőjök; Á'sia volt a' hol az ember az ember előtt leg-elsőben megkezdett aláztatni, és betségből jussából kiforgattatni, a' minden törvény nélkül való szabad kényű kegyetlenek által. Á'síria, Média, Babilon, Persia, mutathatnak é más Urakat, hanem a' kiknek Törvényjeik, egyedül tsak az ő különös képzelődéseik, szabad kényjek, és hírtelen szelek vóltanak; és a' kik alattok valóiknak életekkel önnön kényjeikre szabadon jádzottanak, mintha ugyan az embernek jussa volna azt ember

tár-

társától el-venni, a' mit annak nem adhat? Mi tsuda tehát hogy az innen ki-takarodott régi Eleink, ezen Őseikről reájok szállott és belejek rögzött természeteket alattok valóik eránt, még ide ki is olly foká meg-tartották? A' kik is továbbá természetek fzerént fegyver viselő és hadakozó emberek lévén, igen keveset gondoltak 's gondolhattak a' tudományokkal; mivel a' fegyver zörgések között nem igen énekelgetnek a' mufák. Azonkívül, hanéha néha valami ideig szeli-dültek és miveltettek is, mint a' Nagy Lajos' és Mátyás' uralkodások alatt; de csak ugyan fok ideig nem tarthatott ez eggy végben. A' Török szomszédnak szüntelen való harapdozása, főt végre az Országának nagy részébe lett bé-ütése, és annak bírása, ki-utotte azokat Nemzetünknek fejből; és a' tudományok' 's mesterfégekre nézve kéntelenítettett csak úgy tántzolni, mint az akkori vérengező idők engedték, és a' Török fip fúttá. Kiknek, ezen Századnak elejéig valóba elég hosszason tartott közöttünk lakozásokból, a' vélek való társalkodasból, példájokból, szokásokból, természetekből reánk is el-ragadott, és ugyan hozzánk ragadott vala az alatt valókon és a' tehetetlenebbeken való kemény uralkodás, 's azoknak szolgálai, főt csak nem pénzen vett rabi állapotban való tartások.

(A' többi következik.)

DEBRECENI EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR